

№ 6

9 თებერვალი 1914 წ.

ქართული
მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომ

იური და სალიბერატურო ჟურნალი

წელიწადი მესამე

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი:

1. მაწის სკიოთხი.—ტყვიასი. 2. სოდომი.—ეკალიხა. 3. ჰრესა.—შ. ა — სი.
4. შორიდან.—დუტუ მეგრელიხა. 5. შოუფიქრებელი ხაბიფი.—**—სა. 6. ნინი-
- ას ფიქრები.—(მოთხრობა) 7. ფავლენიშვილიხა. 7. კატასტროფა მანთაშევის „აშუ-
- რანში“. —თრითინასი. 8. უკანასკნელი ამბები. 9. მეტოქენი.—(თარგმანი) 10. ნა-
- მორაძიხა. 10. დას ბაჩყალი კ. ვიფიანს.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ყოველ კვირეულ საზოგადო-ეკონომიურ

და სალიბერატურო ჟურნალ

„კლდე“-ზედ.

ფ ა ს ი:	1 წლით.	3 მან.
	6 თვით.	2 მან.
	3 თვით.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

მიწის საკითხი

(სოციალიზაცია, მუნიციპალიზაცია, ნაციონალიზაცია და კერძო საკუთრება).

ბევრს გაუკვირდება და უცნაურად მოეჩვენება ის, რის დამტკიცებაც შეადგენს ამ წერილის მიზანს: ჩემის აზრით სოციალიზმთან კერძო საკუთრება უფრო ახლოს არის, ვიდრე მიწის სოციალიზაცია, მუნიციპალიზაცია ან ნაციონალიზაცია.

ეს უკანასკნელი აგრარული იდეალები რუსეთის „ესერებისა“ და სოციალ-დემოკრატებისაგან არის ნასესხები, ხსენებულმა პირტიებმა კი ისესხეს რუსთ „ხალხოსანთაგან“.

მიწის სოციალიზაცია, მუნიციპალიზაცია ან ნაციონალიზაცია წარმოადგენენ დაახლოებით ძველს სათემო მიწის მფლობელობას.

როდესაც ნახევრად ეული ხალხი დაბინავდებოდა, დამკვიდრდებოდა სადმე, მიწა საერთო საკუთრებად გამოცხადდებოდა ხოლმე და, ვინც სად გაჰკათავდა და დაბარავდა, ისვე ჩაიგდებდა ხელში მის მიერ დაჭერილ მიწას.

შემდეგ, როდესაც სახელმწიფომ სამამულო გადასახადების განაწილებაში საერთო თავმდებობა დააწესა, ე. ი. გადასახადები დაადო თემს და არა კომლსა და ყველას, მდიდარსა და ღარიბს. თანასწორი ტვირთი ხვდა წილად, — დაწესდა საერთო მფლობელობა მიწისა: ცხადია, რადგანაც თანასწორი იყვნენ გადასახადების გაღებაში, თანასწორადვე უნდა გაყოფილიყო მიწაც.

აი სად არის წყარო საერთო მიწის მფლობელობისა, რომელიც იდეალად დაისახეს რუსეთის „ხალხოსნებმა“ და შემდეგ მცირეოდენი შეცვლით რუსეთის სოციალისტებმაც.

და ეს იდეალი აღმოცენებული უცხო ნიადაგზე კრიტიკის მიერ ხელშეუხებლად შეიწყნარეს და შეიტანეს თავის პროგრამებში ქართველმა სოციალისტებმაც.

სოციალ-დემოკრატებისა და სწამთ სოციალიზაცია, სოციალ-დემოკრატებს მიწის მუნიციპალიზაცია, ან ნაციონალიზაცია. არსებითად მათს აგრარულ იდეალებს შორის არავითარი განსხვავება არ არის.

ამგვარად ძველი, დრომოკმეული, პირველ ყოფილი მიწის მფლობელობა დაედო საფუძველად თანამედროვე სოციალისტურ იდეალებს. და ამას

ხელს უწყობდა ჰეგელის ეგრედ წოდებული „ტრიადა“, რომელსაც აღიარებდნენ მარქსი, ენგელსი, ჩერნიშევსკი და მათი მიმდევარნი.

ჩერნიშევსკი იმასვე ამბობდა საერთო მიწის მფლობელობის შესახებ რასაც კარლ მარქსი კაპიტალიზმის დამხობის შესახებ.

კარლ მარქსის აზრით კერძო საკუთრება, რომელიც არის საფუძველი თანამედროვე ეკონომიური ურთიერთობისა, თავისი უკიდურესი განვითარებით თავისთავსავე უარყოფს და ამ უარყოფისაგან დაიბადება სოციალიზმი. კერძო საკუთრება უარყოფაა საერთო საკუთრებისა, მაგრამ შემდეგ თავისთავსავე უარყოფს, და ეს უარყოფის უარყოფა შეიქმს სოციალიზმს. სოციალიზმი კი არის შეერთება, ე. ი. სინტეზი კერძო საკუთრებისა და მისის უარყოფისა და სხ.

ჩერნიშევსკი ამბობს: პირველად იყო პირველყოფილი მიწის მფლობელობა, შემდეგ იქნება სოციალიზმი, ჰეგელის სამრგოლიანი ჯაჭვის შუარგოლი კი შეიძლება იქნეს გამოკლებული, რადგანაც სრულიადაც არ არის საჭირო, რომ ეს შუა საფეხურიც გაიაროს ჰეგელისებურმა „ტრიადამ“. ამიტომ სათემო მიწის მფლობელობა შეიძლება პირდაპირ გადაახტეს შუა საფეხურს და გარდაიქმნეს სოციალიზმად.

ესეთი სქოლასტიკა უდევს სარჩულად რუსულსა და ქართულს სოციალისტურ პროგრამებს.

მაგრამ ჰეგელის „ტრიადამ“ კაი ხანია, ჩაილურის წყალი დალია.

დღევანდელ მსოფლმხედველობას ენერგეტიული და მექანიკური პრინციპი ახასიათებს და არა სქოლასტიკური აბდა-უბდა, და სამეცნიერო კვლევა ძიების ერთად ერთ გზად ცდა და დაკვირვებაა აღსარებული.

ისტორია და ეტნოგრაფია კი გვეუბნებიან: მიწა წვრილი მესაკუთრე მიწის მუშის ხელში უფრო ნაყოფიერია, ვიდრე მოიჯარადრის, დიდი მესაკუთრის ან თემის ხელში.

ეს აღვილი გასაგებიცაა. როგორც მეთვრამეტე საუკუნის უდიდესმა ეკონომისტმა ადამ სმიტმა აღნიშნა, უმთავრესი ღერძი, ამამოძრავებელი და შემქმნელი კაცის ენერჯიისა — მისი კერძო ეკონომიური სარგებლობა არის.

მოიჯარადრე რომელსაც დროებით უჭირავს მიწა, ცდილობს, რაც შეიძლება მეტი წვენი გამოსწოვოს მამულს, რადგან ნიადაგის დაზოგვა მისთვის ხელსაყრელი არ არის.

როდესაც მიწა თემის საერთო მფლობელობაშია, არავის არ აქვს ხალისი გააუმჯობესოს წარმოების წესი, გაანაყოფიეროს ნიადაგი, ან გააშენოს ისეთი მოსავლიანი მცენარე, რომელსაც დიდი შრომას სჭირდება, რადგან იცის, რომ ოდესმე მის მიერ მოვლილ მამულს სხვა დაეპატრონება.

და, როდესაც დიდ მემამულეს უჭირავს უზარმაზარი მამული, ე. ი. ლატიფუნდია, ცხადია, ესეც ხელს უშლის მიწის ნიადაგის განაყოფიერებას, რადგანაც, დაუსახლებელ მამულზე არა სწარმოებს ბუნებრივი მიმოცვლა ნივთიერებათა კაცსა და მიწის შორის. მაგალითად, სადაც მოსახლე არ არის, იქ არც საქონელია და მაშასადამე, არც ნაკელია, და არავითარს ხელოვნურ განაყოფიერებას არ შეუძლია შეავსოს ეს ნაკლი. (იხ. ამის შესახებ კ. მარქსის „კაპიტალის“ მესამე ტომი).

ღიად! ქვეყანა დაიმორჩილა, ე. ი. განაყოფიერა და ბაღად გარდაქმნა წვრილმა მემამულემ. მეტადრე მაშინ არის ნაყოფიერი მიწის მუშის შრომა, როდესაც ის კერძო მესაკუთრეა, რადგან კერძო საკუთრება შობს ხალისსა და შემოქმედებითს ენერჯიას.

განვიხილოთ ამ თვალსაზრისით უკიდურესი მემარცხენე პარტიების პროგრამები-

რას ამბობენ მიწის სოციალიზაციის მომხრენი? მიწა ეკუთვნის თემს. თვითეულ წევრს იმდენი უნდა მიეზომოს, რამდენის დამუშავებაც შეუძლია თავისი ხელით. მაგრამ, ეს პროგრამა რომ განხორციელდეს, შეუძლებელი იქნება მეურნეობის განვითარება. ვთქვათ ვაჟი არა მყავს და ვიცი, რომ ჩემი ქალიშვილები მიწას თავისი ხელით ვერ დაიმუშავებენ. მაშასადამე, ჩემ მემკვიდრეებს მიწა ჩამოერთმევათ და მაშინ კი რისთვის უნდა გავაუმჯობესო წარმოება, რისთვის უნდა ჩავღვარო ჩემი შრომა და თანხა იმ მიწაში, რომელსაც ხელიდან გამოსტაცებენ ჩემს მემკვიდრეებს?!

და, თუნდა ვაჟებიც მყავდეს, თუ კი მათ ხელოვნებად ან მეცნიერებად აღვზრდი, ისინიც ხომ დაპყარგავენ უფლებას მამულზე, როგორც არა მიწის მუშანი! მაშასადამე თუ არ მინდა, მამული დავუკარგო, უთუოდ მიწის მუშებად უნდა აღვზარდო!..

ამგვარი მდგომარეობა კი ყოველი მხრით ხელს შეუშლის და შეაფერხებს არა მარტო მეურნეობას, არამედ მთელი საზოგადოების წინსვლას, პროგრესს.

თითქოს იგივე შეიძლება ითქვას მაშინაც, მი-

წა რომ თანასწორად იქმნას განაწილებული და ყოველს თხუთმეტ წელს კიდევ ხელახლა გაყოფილი.

მაშასადამე სოციალისტ-რევოლუციონერებისა და სოციალისტ-ფედერალისტების მიერ შესრულებული სოციალიზაცია მიწისა უარყოფილი უნდა იყოს.

შევეხოთ ახლა სოციალ-დემოკრატიის ეგრედ წოდებულ „მიწის მუნიციპალიზაციას“. მიწა უნდა გადავიდეს ერობის ხელში. ერობა იქნება ერთადერთი მესაკუთრე მიწისა. მიწა იჯარით მიეცემა მოიჯარადრეებს, და იჯარა მოხმარდება საერობო საქმეებს. აი რა არის მუნიციპალიზაცია.

მაგრამ ჩვენ ზევით უკვე აღვნიშნეთ, რომ მოიჯარადრე მტერია მიწისა, რადგან ცდილობს, რაც შეიძლება მეტი წვენი გამოსწოვოს ნიადაგს, და, ცხადია, მის ხელში მოკლე ხნის განმავლობაში მთლად გამოიფიტება მიწა.

შეიძლება გვითხრან, მოიჯარადრეებს საუკუნოდ, საშვილიშვილოდ მიეცემათ მიწაო, მაგრამ ეს შეუძლებელი იქნება, რადგან, ვინც იჯარას დროზე ვერ გადაიხდის, მას მიწა უთუოდ ჩამოერთმევა და სხვას ჩაბარდება.

კიდევაც რომ წარმოვიდგინოთ, წარმოდგენელი და ვიფიქროთ, რომ წვრილი მოიჯარადრეების უმეტესობა არ გაკოტრდება და მისი დამოკიდებულობა მიწასთან საუკუნო იქნება, მაშინ ხომ საუკუნოვე იქნება მეურნეობის ჩამორჩენა.

მართლაც, რატომ მაინცა და მაინც მარტო მიწამ უნდა იხადოს ერობის სასარგებლოდ იჯარა?! და რატომ უნდა იყოს განთავისუფლებული ამ გადასახადისაგან მოძრავი ქონება?!

ძველად, როდესაც დღევანდელ ორთქმავალთა და რკინის გზათა რიცხვი შედარებით მცირე იყო, და მსოფლიო ბაზარი არ წარმოადგენდა ჯერ ერთს გაერთიანებულს სავაჭრო მოედანს, მემამულეს შეეძლო თავისი მამულის ნაწარმოები იმ ფასად გაეყიდა, რომ იქ ჩაყრილი კაპიტალის სარგებელიც ამოეგო და კიდევ ზედმეტიც აეღო. მაშასადამე, მიწა თავის-თავად უკაპიტალოდ აძლევდა პატრონს განსაზღვრულ შემოსავალს, რომელსაც ეწოდებოდა რენტა.

ერთი სიტყვით რენტის წარმოშობის მიზეზი ორი იყო. ერთი—კერძო საკუთრება მამულზე, მეორე—სამეურნეო ბაზრის ვიწროობა.

დღეს კი ამერიკა, აზია, ავსტრალია, და ევროპა ერთმანეთს ეცილებიან. ყოველ თვეში მოდის საიდანმე პური, ბრინჯი, სიმინდი და სხ. ევრო-

პის სამეურნეო ჭირნახულმა დაჰკარგა უპირატესობა.
რენტა მოისპო და მემამულეს უპირატესობა
აღარა აქვს კაპიტალისტზე.

ტყვია.

(შემდეგი აქნება)

ს ო დ ო მ ი

ნუ მიიხედავთ დღევანდელ ქართულ ცხოვრე-
ბისაკენ, თორემ გაქვავდებით!

გაქვავდებით საშინელებისაგან!
ქართულ ამღვრეულ ცხოვრების დანახვისაგან!
ჭირი დაერია ლხინსა,
უჭკუობა—გონიერებას,
ბოროტება—პატიოსნებას,
ლაჩრობა—მამაცობას,
დაერივნენ და შეერივნენ ისე, რომ ველარას
არჩევთ...

სად არის ლხინი, სად არის ჭირი,
ვინ არის ჭკვიანი და ვინ სულელი,
ვინ ბოროტი—ვინ პატიოსანი,
ვინ მტერი ჭვეყნისა,
ვინ მოყვარე?!

აიმღვრა ქართული ცხოვრება!

ქართველი მასწავლებელი ქალი უსაყვედურებს
ქართველ კაცს:

შენ რატომ სთქვი, რომ შობა დღეს ქართ-
ველი ბავშვები რუსულად არ უნდა ამღეროვო?

მითომ საცოდავებს არ ესმითო?!

შენ ქართველ ბავშვებისთვის რუსულ ენის სა-
წინააღმდეგო სიძულვილის ჩანერგვა გინდა!

აბა გაარჩიეთ ვინ არის აქ ჭკვიანი და ვინ
სულელი?

ვინ ბოროტი—ვინ პატიოსანი?

ან და დაცქერდით მეორე სურათს.

გუშინ საქართველო კაცს აღიდებდა, თაყვანს
სცემდა, გმირად აცხადებდა.

დღეს ათიოდე დაბრმავებული ქართველი შეუ-
რაცხპყოფს მას, აფურთხებს და აშავებს.

რათა? რისთვის? რა მიზნისთვის?

ვინ იცის! აიმღვრა წყალი, აიმღვრა ცხოვრება
და ბნელ მორევში ძლიერებმა თავიცი იჩინეს.

ვინ არის აქ ლაჩარი და ვინ მამაცი?

ან, ბოროტი და პატიოსანი?

ვინ იცის?

ერთმა პარტიამ მეორეს შესძახა:

შენი დეპუტატი აფერისტიაო!

მეორემ გადმოსძახა:

სანამ პეტერბურლიდან საბუთები არ მოგვივაო
არ ვიცი თ ჩვენი დეპუტატი მართლა აფერისტია
თუ არაო.

საშინელი ბრალდება

საშინელი პასუხი.

აიმღვრა ქართული ცხოვრება!

მოსკოვში წაბრძანდნენ „დემოკრატიული
დესპანნი.“

რუსეთისთვის საქართველოს ავტონომიის ტე-
რიტორიალური რუკის წარსადგენად.

მაგრამ სამწუხაროდ რუკა თბილისში დაა-
ვიწყდათ და

მოსკოვში იყიდეს.

გვიჩვენეთ თქვენი ჭვეყნის მომავალი ავტონო-
მიის საზღვრებიო—სთხოვეს.

ერთმა „დესპანმა“ ამოიღო უბიდან დაღრღნი-
ლი კარანდაში, გადაშალა კავკასიის ოფიციალური
კალენდარი (სადაც პოლიციის ცნობებით მცხოვ-
რებთა „სტატისტიკა“ შედგენილი).

და შემოხაზა საქართველოს რუკა:

ჩამოაჭრა ნახევარი ზაქათალა, ბორჩალო, ახალ-
ქალაქი და, როცა ჯერი მიდგა შავი ზღვის ნაპირე-
ბზედ, „დესპანს“ დაავიწყდა სამეგრელო-აბხაზეთის
საზღვარი და ღიმილით ხაზი გაუსვა—„სამსონის
ხაზი“ და ნახევარი აბხაზეთი შავი ზღვის ნაპირებით
ვილასაც გაუბოძა...

ეს რუკა დესპანებმა თავის პირველ ელჩს,
სათათბიროს დეპუტატს გადასცეს და შეუთვა-
ლეს:

სასტიკად დაიკავი ეს „საქართველოს“ საზ-
ღვრებიო!

აბა გაარჩიეთ ეხლა, ვინ არის აქ უჭკუო და
ვინ გონიერი.

ვინ ჭვეყნის მტერი და ვინ მოყვარე?

ვერ გაარჩევთ,

რადგანაც ქართული ცხოვრება—სოდომია,

სადაც ყველაფერი არეულია,

სადაც ყველაფერი შესაძლოა,

სადაც არაფერია აკრძალული.

ნუ მიიხედავთ ქართულ ცხოვრებისაკენ—გაქ-
ვავდებით...

ეკალი.

შ რ ე ს ა

ბ-მა არ. ჯ — შვილმა თავისი წერილები „ნაციონალიზმი და ინტერნაციონალიზმი“ უცნაურად დაათავა. ვამბობთ, „დაათავა“, თუმცა არც დასაწყისი იყო, მაინცა და მაინც, დასაბუთებული. არ. ჯ — შვილის მთავარი შეცდომა ის არის, რომ ჟურნალ „კლდის“ პოზიციის გამორკვევა და პროგრამის დახასიათება იღვა თავსა.

თურმე რაც ამ წელიწად-ნახევარში გვიწერია, მარტო „ბუზლუნი“ ყოფილა.

ეს გახლავთ პირველი დახასიათება.

მეორე დახასიათება ბ. არ. ჯ — შვილმა იმაში გამოჰხატა, რომ თურმე ჩვენ ერთ რამეში „ძალიან შემცდარი ვართ.“

„ძალიან შემცდარი იქნება (კლდე) თუ იფიქრებს, რომ ქართველი ბურჟუაზიის დღევანდელი მისწრაფება შეიძლება ერის პროგრამად გადაიქცეს და სხვა რომელიმე პოლიტიკური ჯგუფის ადგილი დაიჭიროს“.

ნეტავი თუ რომელ პოლიტიკურ ჯგუფებზედ ლაპარაკობს ბ-ნი არ. ჯ — შვილი?

ვიციტ რომლებზედაც!..

„ერთია მეტად ლამაზი...“

მეორე ასეთი არის, დამყენებელი თვალისა!..

მაგრამ ღმერთი, რჯული — „სულის თქმა ჩვენი თქვენსა იქით ეძიებს სადგურს“.

ჩვენ პირველად გვიხდება, როგორც ნაციონალიზმის, ისე ინტერნაციონალიზმის ასეთი განმარტების კითხვა.

უფრო სასაცილოა — თუ რად უნდათ ს.-ფედერალისტებს ეროვნული თავისუფლება.

— სოციალიზმისთვის!

ამას „სახალხო გაზეთს“ თუმცა არავინ არ დაუჯერებს, მაგრამ მაინც ამბობენ.

ეროვნული საკითხი, მეთოდები მის გადაწყვეტისა და საშუალებანი მისი ბრძოლისა ისევე ძველია, როგორც თვით ერი. ეროვნულ უფლებათათვის ერები მუდამ იბრძოდნენ და იბრძოდნენ იმიტომ, რომ თვით ეს უფლებანი იყვნენ მათთვის საჭირონი. მეორეს მხრივ, ძველ ერებსაც ჰქონდათ იდეალები, რომლისკენაც ისინი მიისწრაფოდნენ. დიდი ხნის განმავლობაში ძველად ერებს ქრისტიანული სასუფეველი და საიქიო ჰქონდათ იდეალად, ისე როგორც თანამედროვე საზოგადოების ერთ ნაწილს

სოციალიზმი აქვს დასახული იდეალად, მაგრამ არც ერთ თეორეტიკოსს ეროვნულ ბრძოლისას არც ერთხელ არ უთქვამს ძველად, რომ ეროვნული თავისუფლება იმიტომ იყო საჭირო, რომ უფრო უკეთ შესულიყო სასუფეველში და საიქიოში.

ფედერალისტები კი სწორედ ამას ამბობენ!

ძალაუნებურად გვებადება ერთი კითხვა:

— რას იზამენ ფედერალისტები, რომ ეროვნული თავისუფლება მართლაც მიიღონ და სოციალიზმი კი ვეღარ განახორციელონ?

პასუხი ერთად-ერთია:

— ისინი ისეთი ჭეშმარიტი სოციალისტები არიან, რომ დარდით სულ თავებს ჩამოიხრჩობენ! მაშ!..

შ. ა.

შ რ ი დ ა ნ

ქართულ წიგნების გავრცელების შესახებ.

ბ-მა ივ. გ. ავალიშვილმა თავის წერილში „წიგნების გამომცემლების საყურადღებოდ“. („სახ. გაზ.“ №№ 1100 და 1101) ის აზრი გამოსთქვა, რომ წიგნის გავრცელება ხალხში, გასყიდვა, დამოკიდებულია წიგნის ფასიდან დათმობის რაოდენობაზე; ამიტომ „სკიდკა“ წიგნის ვაჭარს, რაც შეიძლება მეტი უნდა დაეთმოს, რომ მან იმის გაყიდვით ხეირი, — მოგება ნახოს და გასასყიდად გამომცემლისაგან აქეთ-იქით გაიფანტოს წიგნები, რომ ხალხი მას ადვილად მისწვდესო.

რასაკვირველია, წიგნის ვაჭარს შესაფერი უნდა დაეთმოს და მე მგონი, რომ ბევრი ჩვენი გამომცემელი 30—40% -ს სიამოვნებით დაუთმობდა, რომ ვაჭარი ნაღდ ფულად ყიდულობდეს წიგნებს. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ნაღდ ფულად წიგნებს არ ყიდულობენ; საკომისიოდ იღებენ და უმეტეს შემთხვევაში გამომცემელს ანგარიშს აღარ უსწორებენ. ამიტომაც არის, რომ გამომცემელს წიგნები ვერსად გაუგზავნია გარდა წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიისა, რომელიც პირნათლად უსწორდება ყველას, და ამ მაღაზიაში-კი წელიწადში აბა რამდენი წიგნი უნდა გაიყიდოს?

სრულს ჭეშმარიტებას დალადებს ბ. ავალიშვილი, „რომ წიგნი ისეთი უსაჭიროესი ნივთი როდია, როგორც არის, მაგალითად, მარილი, რომლის გუ-

ლისთვისაც ადამიანი ცხრა მთას გადალახავს“ და უნდა რაიმე ღონე ვიღონოთ, რომ წიგნი ხალხს დაუახლოვოს. მაგრამ ჩემის აზრით მარტო წიგნის ვაჭრისთვის მეტი %ის დათმობა არა კმარა, საჭიროა, მტკიცე და სანდო ორგანიზაციის შექმნა, რაც სწორედ წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობამ უნდა იკისროს, რომ თავის გამოცემებსაც მოუპოვოს ბაზარი და სხვებისაგან გამოცემული სასარგებლო წიგნებიც გაავრცელოს.

მე მგონია, რომ ამ საქმის მოწყობა არც ისე ძნელი იქნება, თუ, რასაკვირველია, შესაფერ უნარს გამოიჩინენ.

წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობას რომ მოენდომებინა ჯერ აქამდისაც შეეძლო ამ საქმის გაძღოლა, რაც მისთვისაც ძალიან სასარგებლო იქნებოდა, თორემ ახლა, როდესაც თითქმის საქართველოს ყოველ დაბა-ქალაქში მოეწყო საზოგადოების განყოფილება და თითქმის ყოველ დიდ სოფელში დაარსდა სამკითხველო, სულ ადვილია ამ საქმის მოწყობა.

იანგარიშოს გამგეობამ, თუ რამდენი %-ის დათმობა იქნება სახერო მისთვის, რომ გამოცემის გავრცელება და გაყიდვა თავის-თავზე მიიღოს, როგორც თბილისში, ისე პროვინციაშიც, და დარწმუნებული ვარ, ყოველი გამომცემელი 40—50 %-საც-კი სიამოვნებით დაუთმობს, ოღონდ იცოდეს, რომ ფული არ დაეკარგება და წელიწადში ერთხელ მაინც ანგარიშს მიიღებს გაყიდული წიგნებისას. გამგეობას კი შეუძლია დათმობილ %ის ნახევარი თითონ აიღოს და ნახევარი კიდევ იმ განყოფილებას, ან იმ წიგნის მალაზიასა, თუ კერძო პირს მისცეს, რომელიც წიგნებს გაჰყიდის. ამნაირად გამგეობაც მოგებულ იქნება, წიგნის გამყიდველიც და წიგნის გამომცემელიც.

მით უფრო საჭიროა, ამ საქმის ამნაირად დაყენება დღეს, რომ ბევრი ავტორი თითონვე ბეჭდავს თავის ნაწერებს არა იმიტომ, რომ მოგება ნახოს, არამედ მხოლოდ იმიტომ, რომ ხალხს მიაწოდოს თავისი ნაშრომი და წიგნები კი გარდა წერა-კითხვის მალაზიისა ვერავისთვის გოუგზავნია.

გაზეთებში ვკითხულობთ, რომ 1913 წელს გაყიდულა „ბუნების-კარი“—6,651 ცალი, „დედა-ენა“ 1 ნაწ.—32,531, „დედა-ენა“ 2 ნაწ. 20,887 და სხ.

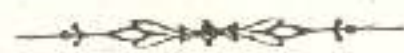
ჩემის აზრით, წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების დანიშნულება მარტო ის კი არ არის, რომ სახელმძღვანელოები გამოსცეს და მხოლოდ წერა-კითხვის გავრცელებას მოახმაროს, მეტი თავისი ძალღონე, არამედ ისიც, რომ მისი წიგნით წერა-კითხვა შეისწავლა, კვლავაც მიაწოდოს შესაფერი ქართული წიგნები და ნამდვილ ქართველ მამულიშვილად გარდაქმნას. ამის შესახებ კი წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას ჯერ არ უზრუნია, თორემ არც ასე ცუდ მდგომარეობაში იქნებოდა ქართულ წიგნების გავრცელების საქმე, როგორც დღეს არის.

სახელმძღვანელოებს ხომ არიგებს გასასყიდად გამგეობა და რა უშავს, რომ სხვა წიგნებიც გაუგზავნოს სანდო პირთა და დაწესებულებათ? თუ არას მოიგებს, ხომ არას წააგებს და თავის დანიშნულებასაც უფრო კარგად შეასრულებს!..

გარდა ამისა არ იქნებოდა ურიგო, რომ ჩვეულებად შემოგველო და იმათთვის, ვინც დაბალ და საშუალო სასწავლებლებს ათავებენ, შესაფერი ქართული წიგნები მიგვეცა ხოლმე საჩუქრებად. ვიძახით, ახლანდელი სკოლა ჩვენ შვილებს გადაგვარებისკენ მიაქანებსო და არაფერს კი არ ვაკეთებთ, რომ ეს პროცესი შევაჩეროთ!

სხვაგან თუ არა, იმ სკოლებში მაინც შემოვიღოთ, ეს ჩვეულება, რომლებიც ჩვენს განკარგულებაშია, როგორც თბილისისა და ქუთაისის ქართული გიმნაზიები და სხვა წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების სასწავლებლები, თუმცა, დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენ თავად-აზნაურობასაც არავინ დაუშლიდა, რომ იმ სასწავლებლებისთვის, რომელთაც ქართულ ენის რიგიანად დასაყენებლად სუბსიდიებს აძლევს, წელიწადში რამდენიმე თუმნის ქართული წიგნებიც გაეგზავნა ქართველ ბოვშების წასახალისებლად ქართული ენის კარგად სწავლისათვის.

ლუბუ მეგრელი.

მოუფიქრებელი ნაბიჯი.

თბილისის მაზრის მარშლის არჩევნები სამწუხაროთ შედეგით დამთავრდა. ვერ გავიდა მარშლად გენერალი ვ. დ. გაბაშვილი, რომლის კანდიდატურა წამოყენებული იყო ერთის ჯგუფისაგან. ლაპარაკი იმაზედ, რომ მის ნაცვლად მარშლად არჩეული იქმნა თავ. სუმბათაშვილი, რომელზედაც მისი ნაცნობები ბევრ კარგს ლაპარაკობენ, ჩვენ ნუგეშად არ მიგვაჩნია, რადგანაც თავად სუმბათაშვილმა ყველა ჩვენ იმედებსაც რომ გადააქარბოს, ამით ძირითადი შეცდომა ვ. დ. გაბაშვილის გაშვებისა, არ გამოსწორდება.

რადგანაც ამ არჩევნებმა ზოგიერთ სფეროებში შეიძლება სხვა შთაბეჭდილება მოახდინოს, საქიროდ მიგვაჩნია განმარტება ამ არჩევნებისა. საზოგადოებრივ მნიშვნელობის თვალსაზრისით და მომენტის შეფასების თვალსაზრისითაც გენერალ გაბაშვილის დამარცხებამ ჭეშმარიტი გულის წყრომა უნდა გამოიწვიოს ყველა შეგნებულ ადამიანში, რომელშიც პირად ინტრიგას გონება მთლად არ დაუბნელებია და რომელშიაც რამე ტაქტი არსებობს. გენერალ გაბაშვილის კანდიდატურას თავის ლოლიკა ჰქონდა. ვინც ანგარიშს უწევს საზოგადოებრივ მოვლენებს და ამ მოვლენათა განვითარებას, მას არას გზით არ შეეძლო მოსვლა გაბაშვილის საამრჩევნო ყუთთან თუ არ თეთრის კენჭით. მაგრამ ამომრჩეველთა უმრავლესობა გაბაშვილის ყუთთან შავის კენჭით მივიდა და ამით დაამტკიცა, რომ შავი კენჭის გარდა მას შავი და ბნელი ფიქრებიც ჰქონია. რათ მოხდა ეს? მიზეზები მრავალია, ყველას არ შევვებით, მაგრამ უმთავრესები კი უნდა აღვნიშნოთ. რასაკვირველია, დიდი როლი ითამაშეს ამ არჩევნებში ტიპიურ ქართულ ინტრიგის იმ აგენტებმა, რომელთა დაუხმარებლად ჩვენში არც ერთი არჩევნები არ ხდება. ესენი არიან ის პროფესიონალური ინტრიგანები, რომლებიც მთელ თავის საზოგადოებრივ მოღვაწეობას მღვრიე წყლით ნაზელ ტალახზედ აშენებენ. მეორე მიზეზად უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ ჩვენდა სამწუხაროთ, ჩვენს საზოგადოებაში მრავლად არიან ისეთი პატივცემულნი პირნი, რომლებიც თავის თავს ყველა თანამდებობის კანდიდატად სთვლიან და არავითარ ანგარიშს არ უწევენ არც დროს, არც გარემოებას. ამას შედეგად ის მოსდევს, რომ შეუძლებელი ხდება ნორმალური საარჩევნო შეჯგუფება სხვა და სხვა წრეებს შორის. მესამე, მაგრამ ყველაზედ მთავარ

მიზეზად უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ ყოველთვის შესაძლო იყო ისეთი სულის კვეთების შექმნა, როცა ვ. დ. გაბაშვილის დამარცხებას ადგილი აღარ ექმნებოდა, და ეს კი არავინ იღო თავს. არჩევანი მარტო თბილისის მაზრის აზნაურთ ეხებოდა, მაგრამ ვ. დ. გაბაშვილის კანდიდატურამ ამ არჩევნებს ფართო საზოგადოებრივი მნიშვნელობა მისცა და დეპუტატთა საკრებულო და მეტადრე გუბერნიის მარშალი მოვალე იყვნენ ანგარიში გაეწიათ ამისთვის. საქირო იყო წინასწარი თათბირი და შეთანხმება. ამ თათბირს შედეგად ის მოჰყვებოდა, რომ ან თვით ჯგუფი წაიღებდა უკან ვ. დ. გაბაშვილის კანდიდატურას, ან ყველა ჯგუფები შეთანხმდებოდნენ მის კანდიდატურაზედ და ორივე შემთხვევაში ვ. დ. გაბაშვილის უაზროდ დამარცხებას ადგილი აღარ ექმნებოდა. მაგრამ მათ, ვისაც ეს უნდა გაეკეთებინა, ყური მოიყრუეს და ამ დუმილით აშკარა ლოზუნგი მისცეს ამომრჩევლებს ვ. დ. გაბაშვილის გაშავებისა. ასეთი საქციელი ჩვენ მიგვაჩნია დიდ შეცდომად, ხოლო არჩევნები კი იმის მაჩვენებლად, რომ ქართველ საზოგადოების ერთი ნაწილი თავის მოქმედებაში საღ მოსაზრებით არ ხელმძღვანელობს, რომ მისი შეგნება ჯერ ისევ დაბალ საფეხურზედ სდგას და უმიზეზოდ და უაზროდ დღეს ისეთ ადამიანს აშავებს, რომლის თამამი ნაბიჯით გუშინ აღტაცებული იყო.

რა დასკვნა უნდა გამოიყვანონ ამ არჩევნებიდან მესამე პირებმა, იმ პირებმა, რომელთაც ყოველთვის უყვართ თავიანთი უმართებული საქციელი საზოგადოებრივი აზრით ამართლონ ხოლმე? რასაკვირველია ისინი ჩაიცინებენ. მაგრამ ისინი ჩაიცინებენ არა გენერალ გაბაშვილზედ, არამედ იმათზედ, რომელთა სახელით გუშინ გაბაშვილი მოუფერებლად და აშკარად სიმართლეს ამბობდა, და რომლებმაც დღეს ის არ დაინდეს. ასე ყოფილა, ასე იქმნება! ამ ფაქტებში გამოსჭვივის ტიპიური ქართული ჭკუა, ქართული საქციელი.

* * *

ნინიას ფიქრები

I

გლეხი ნინია მელანაშვილი გახლავთ სოფელ № მცხოვრებელი და იმ დროს, რა დროსაც ეხება ჩვენი ამბავი, ნინია იქნებოდა სამოცდა ათს წელიწადს გადაცილებული. მართალია, ეტყობოდა,

რომ ცხოვრებას მიეთელ-მოეთელა ბრგე ვაჟკაცი და თეთრად გადაჰფენოდა თმა და უღვაშები, მაგრამ ბუნებით ჯანსაღ აგებულებას, სუფთა ჰაერს, წყალს, გამუდმებულს გარჯა-შრომას ისე გაეკაჟებინა მისი აგებულობა, რომ მისი მოძრაობა, და მიხვრა-მოხვრა კიდევ სიამოვნებას გაგრძობინებდათ. შერჩენოდა ცოცხალი მოძრაობა, ხალისი და ყოველივე საქმეს, რასაც კი მისი მარჯვენა შეეხებოდა, დაუხარებლივ, მარდად, ლაზათიანად და მოხერხებულად აკეთებდა. მისი საამური ურმული და ოროველა განთქმული იყო მთელს მხარეში და განცვიფრებაში მოჰყავდა მსმენელნი. ანკი რა შესადარებელია დღევანდელი გადაგვარებულ-გადასხვაფერებული ბიჭ-ბუჭების სიმღერასთან!?!.. ანდა გაიგონებთ კია დღეს ძველს ნამდვილს ქართულ კილოიანს ტკბილს სიმღერას: ურმულს, ოროველას, მაყრულს, მგზავრულს, სუფრულს, ხეუროს, ყურშიოს და სხვა მრავალსა! ძალიან იშვიათად, და ისიც, თუ არის სადმე ძველი ადამიანი დარჩენილი და იცის სიმღერა!.. მართლაცა და ბევრი ლამაზი გოგოსათვის გაუფრთხია მთვარიან ღამეში ძილი და ბევრი ქალის გული საამურად აუტოკებია ნინიას სასიამოვნო ხმას!.. გარდა იმისა, რომ ნინია კარგი მომღერალი იყო და იშვიათი ტკბილი ხმა ჰქონდა, ერთი საუკეთესო მუშაც იყო, და მის ხელში ყოველივე საქმე მაღლიანს სახეს მიიღებდა ხოლმე. ამასთან იყო ძალზე პატიოსანი, ნამუსიან-სვინიდიანი ვიჟაკი და ნუ იფიქრებდით, რომ თუნდა მისი ძვირფასი, ნანატრი საკუთარი ღვიძლი შვილი ყოფილიყო რაშიმე დამნაშავე და თუნდაც რომ შესძლებოდა მისი დაფარვა-გადარჩენა მაინც, ხელს დააფარებდა. ნინია ამბობდა ხოლმე: ადამიანმა ჯერ თავის-თავის გასამართლება უნდა იცოდეს და მერე სხვაც ისე გაასამართლოსო!.. ალბად ეს იყო მთავარი მიზეზი, რომ დღესაც, სამოცდა ათს წელს გადაცილებული მოხუცი ყველას უყვარდა, შინაურს თუ გარეულს, დიდს თუ პატარას, ქალს თუ კაცს და როგორც კი გაუჭირდებოდა ვისმე, იმასთან გარბოდნენ საკითხავად და რჩევისათვის. არამცთუ სოფელ № მთელს მაზრას პირზე ეკერა: „პაპა ნინია, პაპა ნინიაო!..“

მართალია, ბევრი სიღარიბე, გაჭირვება, ჭირვარამი გამოიარა ნინიამ ცხოვრებაში, ვიდრე მართლა სული იყო; მაგრამ რაკი წამოეხარდნენ ვაჟი-შვილები, წამოიწყო ხელი და შეიძინა ხუთი უღელი ხარი და კამეჩი, სამი კარგი ჯიშის ძროხა, ერთი ფურ-კამეჩი, ერთი კარგი ფაშატი ცხენი, ოთხი დე-

და-ლორი, ასი სული ცხვარი. დაიდგა კარგი ქვიტკირის ორი მოზრდილი ოთახი თავის მარნით, ბოსელი. საცხვრე, სალორე, საბძელი. იყიდა ოცი დლის ნაფუზვარი, სამი დლის ვენახი. შვილებმაც განაგრძეს მამის სარისტიანად დაწესებული ოჯახის საქმე და დღეს ერთ საუკეთესო შეძლებულ გლეხს ოჯახად ითვლება ნინია მელანაშვილის ოჯახი...

II

იანვრის უკანასკნელი რიცხვები იყო. მართალია, ბუნებას თავისი სიტურფე-სიკეკლუცე და მომხიბვლელი დაეკარგა მაგრამ კარგი დარები, ცხოველ-მყოფელი მზე, მოწმენდილი ლაქვარდი ცა, აქა-იქა ჩრდილებში თოვლი, ზოგან შავი ხნული ნაგვიანევი ნაფარცხი, ზოგან მწვანე ჯეჯილი და ზოგანაც დარჩენილი გახუნებული ნამჯა-ბალახი, არ იყო მოკლებული თავისებურს ლაზათს და მიმზიდველობას. ნინია მელანაშვილის ორი ვაჟიშვილი იყო წასული სამუშაოდ ქიათურაში შავქვაზე-უწინ საწყევლი შავი ქვა, დღეს ცხოვრების წყაროდ გადაექცა ბევრს, და არა ერთი და ორი მშრომელს გლეხის ოჯახი გაკეთდა იქიდგან და მოიდგა სული. უფროსი ვაჟიშვილი აშენებდა ურემს, რადგან ერთ კაი ურმის მკეთებლად ითვლებოდა. მისი გაკეთებული ურემი და გუთანი ყოველთვის კარგს ფასში იყიდებოდა. სულ უნცროსი შვილი საქონლის მოვლას უნდებოდა და თითონ ნინიას კი გამოერეკნა ცხვარი საძოვარზე. ცხვარი შეფენილიყო ერთს ფერდობზე და გამალეებული სქამდა გამხმარ ბალახს, ჯეჯილს და ეკალს. ნინია მოჰქცეოდა ცხვარს წინ, დაბჯენილიყო სინგურივით წითლად კომლში გამო. სულს კომბალს და ღრმად ჩაფიქრებულიყო.

ზემოთაც მოგახსენეთ, რომ ნინიას ბევრი ჭირვარამი გადახედა, ბევრჯელ გამწარებია სიცოცხლე. თუნდა ის რათა ღირდა, რომ სულ ოცდა შვიდი, ოცდა რვა წლისა იყო, როდესაც დამარხა პირველი საყვარელი ცოლი და ორი ვაჟიშვილი!?! ეს შემთხვა სულ ერთ თვეში. დღეს მეორე პირი ცოლ-შვილი ჰყავს... დიახ, ათი ათასს გასაჭირს გადუვლია ნინიას თავზე, მაგრამ სალიკლდესავით დახვედრია ყოველს გასაჭირს და მშვიდობით, უვნებლად გამოსულა!.. მაგრამ სულ სხვაა დღევანდელი მოულოდნელი გასაჭირი; იგი მძიმე ლოდივით დასწოლია გულზე ბრგე ვაჟკაცს და თითქო მის გასრესას ლამისო, სულს უხუთავს, კრიჭას უკრავს, გულღვიძლს უღრღნის!.. დადის, დგას, ზის, წევს, სქამს, სვამს თუ საქმიანობს, თავიდგან აღარა შორდება.

იმ დღიდგან, რა დღესაც შეესმა, რომ უნდა „გადაგასახლონო“, მას რიგიანად ვერ მოუსვენია და ათასგვარი მწვავე ფიქრები წაიღებს ხოლმე .. აი დღესაც წაიღო შავმა ფიქრებმა.

„უნდა გადამასახლონ, ამყარონ მომაშორონ ჩემს კერას?! ევეჰ! იდიდოს ღმერთო შენი სახელი და სახსენებელი! რამდენი უსმართლობა, უსვინდისობა ხდება ქვეყნად!?! აბა ვინ მოსთვლის, რამდონი თაობა შობილა, აღზრდილა აქ, ამ მიწა წყალზე, ჩაუყრია თავისი ჯან-ლონე, დაუღვრია ოფული, სისხლი, შესჩვევია, შეთვისებია, ძვალ-რბილში, გასჯდომია აქაურობის სიყვარული; ღარიბი გამდიდრებულა, მდიდარი გაღატაკებულა!.. ერთს თაობას უცვლია მეორე თაობა, მეორეს მესამე, ასე მომდინარეობს უხსოვრის დროიდან, მამა-პაპით, პაპის-პაპით, ათადან-ბაბადან და დღეს, უცებ მოურავილა ან არა მკობზე მოამბეს თავში, რომ აქ ამ მიწაზე კარგი კაზარმები გაკეთდებო, ჯარის კაცები აქ თავისუფლად ითარეშებენ, ისწავლიან „ნაპლეჩოსაო“, თუ რა ვიცო რალაცა ჯანდაბა-დოზანასაო, ხალხისავე გასაფლავ-დასახოცათო და ჰაიდა, აიყარე ნინია მელანაშვილო!.. ჰოო და რა არის, მე ხომ იმიტომ ვარ გაჩენილი ამ ქვეყნად, რომ ვისაც უნდა წამომკრავს წიხლს ადვილათა!?! მეტკინება თუ მეწყინება ამას ვისთვის რა ფასი აქვს, ან რა დიდი ბედენაა, მე ხომ გლეხი ვარ კაცად, ადამიანად არ მიჩნეული!?!.. ფიე! მერედა და, სად არის სამართალი, ნამუსი, სვინიდი, ადამიანობა!?! ახა დიდება შენთვის ღმერთო! არა მკითხე მიამბეო, მიტყიბე და მიაგდეო ნათქვამია!.. ბიჭო, მე აღარასა მკითხავენ!?! მე ან ხმა ან სიტყვა აღარა მაქვს!?! არა, მე ადამიანი არა ვარ მართლა!?!.. აიმე, რალა მე გავხდი ყველას ადვილად ხელის წამოსაკრავი ამ ვერანა წუთი სოფელში!.. ეე, ვინც არა მგონია მე მიკაკუნებს თავში და ნეტავი ვიცოდე ვის რა შევცოდე, ვის რა დაუშავე!.. თუ იმას ამბობენ, რომ მე გლეხად დავიბადე!.. ეე, და მერე რა არი!.. არ ვემსახურები ღმერთს, მეფეს, ბატონს, მტერს, მოყვარეს, შინაურს თუ გარეულს!?! განა მე მჩვარი, ნაფოტი ვარ, რომ ვინც მოინდომოს ამომკრას წიხლი და გადამისროლოს საითაც მოისურვებს!?

ჰმ! უნდა ამყარონ გადამასახლონ, მომაშორონ ჩემს მიწა წყალს, ჩემს სალოცავებს, ჩემი მშობლებისა და ცოლშვილის საფლავებს. ჩემს კერას! მერე რა წვითა და დაგვით, რა ტანჯვა წვალეებით აშენებულნი აკოწიწებულნი!?! ოფლითა და სისხლით შექმნილს მამულს, ჩემს ხალხს, მეზობელს, ნათელ-

მირონს, ნათესავს!?! რათა, ნეტა ვის რა დაუშავე, ვის რა შევცოდე!?! გამიგონია უწინ თურმე ლეკიანობა-ყიზილბაშობა ყოფილა; დაგვეცემოდნენ ხოლმე თურმე ათასი ურჯულო ხალხი დაგვეცემოდნენ!.. ეს რა, ლეკიანობა არ არის!?! ზიზღიანი

III

ავიკილო ყოველივე ჩემი წმიდათა წმიდა და თან წავილო!?! რომ არ მოხერხდება რომ არ შეიძლება!?! ეეე! აქ რალაც გაუგებრობაა! ან მე დავბერდი, გამოვჩერჩეტდი, აღარა გამეგებარა, ან და ყველა ისინი, ვინც ხმა გაავრცელა და ლაპარაკობს გიყია არა გაეგებარა!.. მართლა ხუმრობა ხომ არ არის ამოდენა ხალხის აყრა-აქოთება თავის ქვეყნიდან და გადასახლება სხვაგან!?!.. მაშ რად დაგვიბარეს, რათა გვკითხეს შეფასება ჩვენი მამულისა, სახლისა და ავეჯისა!?!.. იმისთანა წარჩინებული, ხელმწიფის მოსამსახურე პირები ბრძანდებოდნენ!.. ეეი, რა ძრიელ უხაროდათ ზოგიერთა ჩვენ თავდაზრაურებს, სიხარულით ფეხზე აღარა დგანან და გაიძახიან: არიქა, ჩქარა ერთი ფულები მივილოთო! ჰაი გიდი რა ეადვილებათ ამ დალოცვილიშვილებს მამულის თავიდან მოშორება!?! მამიჩემისაგან გამიგონია: ჩვენი თავდაზნაურები სისხლსა ღვრიდნენ, რადგანაც უწინ მამულის შექმნა საქებური იყო და დღეს რა ამბავი ხდება!?! ოლონდ ფული კი, ფული გაუხსენოს ვინმემ, ერთი ბაზარში გაიკუნტრუშოს, წაიქეიფოს, ბანქო ითამაშოს და მამული, ქვეყანა ორივე ფეხებზე ჰკიდია!.. ას თუმნიანს მამულს ოც თუმნად მისცემს!..

ჰო კარგი, ვსთქვათ გადაგვასახლეს, რა შეგვიძლიან, ძალა აღმართის მხვენელია და ნათქვამია უპატრონო ეკლესიას ეშმაკები დაეპატრონნენო!.. ჩვენც ხომ უპატრონო, უმწეო ხალხი ვართ!?! ვინ გაიცხელებს ჩვენთვის თავს, ვის შესტკივა ჩვენთვის გული!?! მედაჩემმა ღმერთმა ჩვენ აიმ სუმბუქ ბურბუშელასა ვგვევართ, რომელსაც ოდნავი ქარიც კი საითაც უნდა იქით გასტყორცნის და პირს უზამს ხოლმე!.. არა, ისე არ გვიშვრებიან!?!.. მაშ თუ ეს ასე არ იყვეს რატო არ იკათხავენ ი დალოცვილიშვილები ავიტანთ იქაურს ჰაერს, ჰავას წყალს, ნიადავს!?! ან და საიდანღა დავიწერო პირჯვარი და ავანთო სანთელი!?! მე ხომ ჩემი ხატი-სალოცავები მაქვს!?! გარდა ამისა აქაური ნაცარი, რომ მირჩენიან იქაურს გამტკიცულს ფქვილს? აქაური ჯოჯოხეთი რომ მირჩენიან იქაურს იმათს სამოთხეს!?! არა, რას მომცემენ იმი ფასს, რომ ზაფხულში ჩვე-

ნი მინდორი ათასფრად საყვარლად აყვავდება და ყვავილების სუნი გბნედავს—გათრობს!?. არა, ტყუილად კი არ უთქვამს იმ დედ-მამა განათლებულს ვინცა სთქვა: „არ გავცვლი მე ჩემს სამშობლოს, სხვის ქვეყნის სამოთხეზედა?“ გადამასახლონ!?! ბარემ აიღონ ხანჯალი დამკრან გულ-ღვიძლში და დამკლან ღორივით ის არ მიჩვენებინან ათას წილიად?!?.“

ეს და ბევრი ამისთანა მწვავე კითხვები და ფიქრები ებადებოდა ნინიას და ის მოგონება, რომ უნდა გადასახლონ, მოაშორონ თავის ტურფა სამშობლო მიწა-წყალს, მწვავე შანთსავით უვლიდა სხეულში, გული ბოღმით უსკდებოდა, დამამშვიდებელს პასუხს კი არავინ აძლევდა? ისე გაიტაცა ნინია მწვავე ფიქრებმა, რომ სრულიად გადაავიწყდა, რომ იგი მწყსიდა ცხვარს. მოაგონდა მხოლოდ მაშინ, როდესაც მოესმა ბეჩავი ბღავილი ცხვრისა. ნინია გამოერკვა უცებ, წატორტმანდა და კინალამ წაიქცა. მიიხედა იქით, საიდან მოესმა ცხვრის ბღავილი და დაინახა, რომ ცხვარი ძრიელ შორს წასულიყო, გასჩენოდათ მგელი, დაეფრთხო და გაცოფებული დასდევდა!.. ეე, ამ ოხერაბაც ჩვენზე მოიცალა!—წამოიძახა გამწარებულმა ძალზე და გაქანდა იქით ყვირილით, ცხვრის საშველად.

რ. ფავლენიშვილი.

კატასტროფა მანთაშევის „აშურიანში“

ჯერ კიდევ არ მოუკალათებია სოფელში კაპიტალს და უკვე გავზდით მოწმეები ხალხის უბედურებისა. ჯერ კიდევ გლახაკობას ვერ მოუწვლეს, რომ მას ხელიდან გამოაცალიეს ის მიწა, რომელიც მათი ოფლით და სისხლით გაქვინთილია და ერთი სხვა ახალი უბედურება დაატყდა თავზედ. პრესაში აღნიშნული იყო, რომ მანთაშევი დაიწყა კიდევ ახლად შექმნილი მამულის ექსპლოატაცია. მართლაც ქრისტიანობისთვის გვესტუმრნენ ინჟინრები თეოდოლიტებით და ნიველირებით და დაიწყეს ზომვა-გამოკვლევა. მეტეხელები ეკითხებოდნენ რას ჩადიხართ ან რას აპირებთო. აქ ცემენტის მიწა გამოჩნდა და ქარხნები უნდა გაშენდესო. მეტეხელებს გაუხარდათ: თუ მამული დაგვეკარგა—სამუშაო მაინც გავგიჩნდება და ზარალს

ცოტად თუ ბევრად ავინაზლაურებთო. ცოტა ხნის შემდეგ სოფელში ჩამოვიდა რამდენიმე საექსპლოატაციო პირი და იწვევდა ხალხს; „მანთაშევის ფორიაჩიკები“ ვართ და მუშები გვქირავებთო. ქარხნისთვის საჭიროა ქვიშა და უნდა მთის მხარეში (სამი ვერსის მანძილია), გაცხადებულ ქვიშა მოზიდოთო. ერთ კუბიკურ საყენში რვა მანეთი შეაძლიეს გლახაკებს. ეს ისეთი მცირე ფასია, რომ ყოველად შეუძლებელია მისი მიღება. გლახაკს ჯერ უნდა გაცხადებინა ქვიშა და მერე ოცდაათი ურემი აეზიდნა ამ სამი ვერსის მანძილზედ აღმართზედ. დღეში ძალიან ბევრი რომ ვსთქვათ, ერთი კაცი ორი უღელი ხარკამეჩით ოთხ ურემზედ მეტს ვერ აიტანდა. ჩვენში მუშა ახლა ძვირია, მანეთი დღიური ფასი, და ორი უღელი ხარკამეჩის ფასი აუნაზლაურებელი რჩებოდა. მეტეხელებმა ოცი მანეთი ითხოვეს. ფორიაჩიკები გაგულისდნენ, შეძლებული ხალხი ყოფილა აქ, გაქვირება არა სცოდნიათ რა არისო. ჩვენ ისევ კროასტანიდან ხალხს მოვრეკავთ და ვამუშავებთო. ამისთანა მცირე ფასის შეძლევა უნდა ვიგულისხმოთ, როგორც შედეგი ზემოდან ნაკარნახები ინსტრუქციებისა. ისინი დარწმუნებულები იყვნენ, რომ ამ ფასად არავინ იმუშავებდა. ხალხისთვის უნდა დაენახებინათ რომ ეკონომიური მოსაზრებანი გვანთავისუფლებენ ზნეობრივ მოვალეობისაგანაო. მეტეხელებს ერთ კუბიკურ საყენ ქვიშაში რვა მანეთს კაპეიკი არ მოუმატეს და კრუებს 15 მანეთად გაურიგდნენ. მეტეხელებს არაფერი „ბარაკები“ არ სჭირდებოდათ, არც თავიანთთვის, არც საქონლისთვის და ებლა ამ გამოწერილ ხალხისათვის საჭირო გახდა „ბარაკები“. ამის აშენებას სულ უკანასკნელი სამი ათასი მანეთი დასჭირდება. ისე რომ ის მოსაზრება, მეტეხელებს ფასში ვერ მოურიგდით და კრუები გამოვიწერეთო, ეს ისეთი ლათაიებია, რომ თანამედროვე ხანაში ბავშვსაც ვერ დააჯერებენ. ბარემ პირდაპირ გაამყდენონ თავისი პლანები: ჩვენ აქ გვსურს მოვაკალათოთ ერზერუმიო, ეს ოინები რალა საჭიროა. ახალი ხელშეკრულებით მანთაშევის „ფორიაჩიკებს“ იგივე უჯდებათ, რასაც მეტეხელები სთხოვდნენ და თვალთმაქცობა სულ მეტი იყო.

სოფლის დაუკითხავად, სოფლის მამულზედ გათხარეს გზა, რითაც ძველი საბორნე გზა გააფუქეს და ზარალი მიაყენეს როგორც სოფელს ისე მებორნე პეტრე ავალიანს. პირდაპირ საარაკო საქმეს სჩადიან; „ბარაკისათვისაც“ სოფლის მამულში ამოიჩინეს ალაგი და მუშაობა გააჩაღეს. მოთმინე-

ბიდან გამოსულმა სოფელმა აღუკრძალა ისეთი თავ-
 გასულობა მანთაშევის კრეატურებს. აახუბულეს
 ორ სართულიანი ბარაკი და ისეთი დამპალი მასა-
 ლა ახმარეს, რომ 31 იანვარს, საღამოს ხუთ საათ-
 ზედ ექვსი კაცი ვერ შეიმაგრა და, როცა მუშები
 ატალახებდნენ პირველი სართულის ბანს, ჩატყდა
 ბოძები და მოჰყვა მასალასა და მიწას ქვეშ ოთხი
 კაცი. ორმა მუშამ დროზედ მოასწრო გადახტომა
 და ხიფათისაგან გადარჩენა. ფოდრიაჩიკებმა, რა
 დაინახეს კატასტროფა მოხდაო, მოჰკურცხლეს სად-
 გურისაკენ და პირველი მატარებლით აპირებდნენ
 გაქცევას. დასტოვეს მიწის ქვეშ მყოფი მუშები,
 თითქოს წიწილები მოჰყოლოდნენ და არა აღამია-
 ნები. ისევ მეტეხელები მიეშურნენ და მებორნე
 პეტრე ავალიანმა დიდი მარიფათობა გამოიჩინა,
 ოთხი კაცი დაიხოცებოდა მიწის ქვეშ, რომ დრო-
 ზედ არ მიშველებოდნენ. ოთხი დასახიჩრებული
 კაცი გამოთხარეს და გაანთავისუფლეს მიწიდან,
 რომელიც თავზედ აწვათ. ნამეტნავად დაშავდა ვა-
 სო ღვინიაშვილი და სიკა ტატარაშვილი. პირველს
 თავი აქვს გატეხილი და ხელი ამოვარდნილი, აგ-
 რედვე წელიცა აქვს მოწყვეტილი. ექიმის აზრით
 მძიმე ფორმის დასახიჩრებას ეკუთვნის. სიკა ტატა-
 რაშვილს ფეხი, ხელი და ზურგი აქვს დაშავებული.
 შედარებით ამათთან ადვილად გადარჩნენ იოსებ ამ-
 ბარდაშვილი და გაბო გეჯაძე. ორშაბათს ჩამოვიდა
 მეტეხში ქვემო-ჭალის ბოქაული და ოქმი შეადგი-
 ნა. დაშავებულნი გაგზავნეს ახალქალაქის ქსენონ-
 ში.

ასე დაიწყო დიდებული შემოსვლა მანთაშევი-
 სა თავის ახალ მამულში. ვნახოთ მომავალი რას
 გვიძღვნის.

თრითინა.

უკანასკნელი ამბები

დეპუტატ გელოვანის საქმე

ჩვენმა მკითხველებმა უკვე იციან რა ბრალდე-
 ბა წარუდგინა „ფიქრის“ რედაქციამ დეპუტატ გე-
 ლოვანს. დეპუტატმა გელოვანმა განაცხადა, რომ
 ბრალდება-ცილის წამებაზედ არის დამყარებული
 და თავის დროზედ ამის საბუთებს წარმოვადგენო.
 დეპუტატმა სხვათა შორის ისიც განაცხადა, რომ
 ცილის მწამებელთ სამართალში მისცემდა. ეხლა

გაზეთი „ფიქრი“ ანგარიშობს, რამდენი დრო იყო
 საჭირო, რომ დეპუტატს ან ერთი განზრახვა მოე-
 ყვანა სისრულეში, ან მეორე, გაზეთის ფიქრით
 დრო საკმაო იყო, რომ რედაქციას ან გასამართლე-
 ბელი საბუთები მიეღო, ან საბრალდებელი ოქმი.
 მაგრამ არც ერთი არ მოხდა.

ამის შესახებ გაზეთი „ფიქრი“ სწერს:
 „იქნება მისთვის ვერ შეასრულა მან თავისი
 წადილი, მისთვის ვერ მიგვცა მან პასუხის გებაში,
 რომ ჩვენ ამისი საბუთი არ მივეცით. ამიტომ „ფი-
 ქრის“ რედაქცია ისწრაფის დაეხმაროს თ-დ გელო-
 ვანს, მისცეს მას ამის საბუთი. ამიტომაც ჩვენ ხაზ-
 გასმით ვაცხადებთ, რომ დეპუტატი თ-დი ვარლამ
 ლევანის ძე გელოვანი აფერისტია; ის უბრალო
 მატყუარაა, რომელიც უნდა დასჯილ იქმნეს სი-
 სხლის სამართლის წესით“.

როგორც მკითხველიც დაინახავს ბრალდება
 მართლა სავსებით ჩამოყალიბებულია და ბევრსაც
 მოთმინებიდან გამოიყვანს. ამ საკითხმა მთელი
 ქართველი საზოგადოება ააღელვა და დროა
 მას დასასრული მიეცეს. საჭიროა სინამდვილე გა-
 მოიჩვენოს.

ორშაბათს, 10 თებერვალს, ქართულ კულტუ-
 რის მოყვარულთა საზოგადოება ქართულ თეატრში
 მართავს სალიტერატურო-სამუსიკო სასიმღერო სა-
 ღამოს. წარმოდგენილი იქნება ორ მოქმედებიანი
 კომედია „ჯერ დაიხოცნენ, მერე დაქორწილდნენ“
 ვ. აბაშიძისა და ე. ჩერქეზიშვილის მონაწილეობით.
 სალიტერატურო სამუსიკო განყოფილებაში მონა-
 წილეობას იღებენ: ა. ადამიძე ი. გრიშაშვილი, ვ.
 ლორთქიფანიძე სოფ. მგალობლიშვილი, გ. ქუჩი-
 შვილი, ს. ფაშალაშვილი, ი. მჭედლიშვილი, ლ.
 ჯანდიერი (ურმული), ი. საღირაშვილი (თარი). და-
 სასრულ იქნება პოეტების შეჯიბრება. საპრემიოდ
 წარმოდგენილია 17 ლექსი. პრემიებს დაანაწილებს
 სპეციალურად მოწვეული ჟიური. როგორც სჩანს
 საღამო საინტერესო შინაარსისა იქნება და ისედაც
 იმედია საზოგადოება ყურადღებით მოეპყრობა ამ
 ნორჩ საზოგადოებას და მხარს დაუჭერს.

რედაქციას მოუვიდა სილოვან ხუნდაძის მიერ
 შედგენილი პირველი წიგნაკი „ქართული ლიტერა-
 ტურის სახელმძღვანელო“. ავტორს განზრახული
 აქვს დრო და დრო ნიკოლოზ ბარათაშვილის გარ-
 და, სხვა მწერლებიც გააცნოს ახალგაზრდობას.
 ჩვენ თითქმის სრულიად არ მოგვეპოება ამგვარი

შრომანი, რაც ახალგაზრდობას ძლიერ უძნელებს ჩვენი მწერლობის გაცნობას, რადგანაც ღძრავ ჟურნალ-გაზეთობაში გაფანტული ორიოდვე წერილი ძნელი ხელმისაწვდომია, და ბ. ს. ხუნდაძეს მაღლობის მეტი არაფერი ეთქმის ასეთ შრომისათვის.

† მოსე ქიქოძე.

ამ დღეებში ქუთაისში მიწას მიაბარეს მოსე ქიქოძის გვამი. მოსე ქიქოძე ცნობილი იყო საზოგადოებაში, როგორც მესამოცე წლების იდეათა ცხოვრებაში გამატარებელი.

იგი დაიბადა 1846 წელს ს. ბახვიში — გურიაში, მამა მისი მღვდელი ათანასე ძმა იყო დიდი ქართველის გაბრიელ ეპისკოპოსისა. პირველ დაწყებითი სწავლა სახლში მიიღო. შემდეგ მიბარებულ იქმნა თბილისის სასულიერო სასწავლებელში და იქიდან ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში. კურსის დასრულებისას 1868 წელს მოსკოვს გაემგზავრა და 1870 წლამდის იქ დარჩა, ამ ხნის განმავლობაში იგი სწავლობდა იურიდიულ მეცნიერებას და სამშობლოში მსაჯულის თანამდებობით დაბრუნდა. ამ თანამდებობაზედ მან 1887 წლამდის დაჰყო და შემდეგ ნათიცი მსაჯულთა კორპორაციაში ჩაეწერა, რომელსაც არ ჩამოშორებია სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებამდე, როგორც ვეჭილი იგი ცნობილი იყო ვით საქმის დიდი მკოდნე, მჭერმეტყველი და ფაქიზი პიროვნება. თავის ხანგრძლივ სიცოცხლეში იგი არასოდეს არ ჩამორჩენია ცხოვრებას და მუდამ ინტელიგენციის ავანგარდში ითვლებოდა. არც ქართულ ჟურნალისტიკას იყო დაშორებული განსვენებული. მის კალამს ეკუთვნის მრავალი წერილი მოთავსებული ჟურნალ „მნათობში“ განსაკუთრებით პოლიტიკურ-ეკონომიურ ტემებზედ. მისავე კალამს ეკუთვნის ეპისკოპოზ გაბრიელის ბიოგრაფია.

მ ე ტ ო ქ ე ნ ი *)

ამბავი გურულთა ცხოვრებიდან ა. ტ. სნარსკისა.

ზულში — მშველება იქაური ქალებისა — ერთს ადგილას იდგა ზარმაცურ, ცოტად დაუდევრელი ტან-მახრით. მთლად მოუყვანილობა მისი მაღალი, წამოსადეგი ტანის იმდენად შეწებობილი და სუფთა იყო, რომ მას შეეძლო ძალ-დაუტანებელი მშვიდად და კობტად დგომა.

*) იხ. „კლდე“ № 5.

ნიაფი ხაზად და წინარად უბერავდა და უწევავდა მშვენიერ, თქრასვერ თმას, ოდნავ უფრიალებდა კაბას, — ის კი იდგა გაუნძრევლად, მშვიდად. გვახსენებდა, ვერ ამხნევს, არა ფიქრობს, რაც ირგვლივ ხდებოდა, გვგონებოდათ, ვერ არ გამოეხიზლებულა მშვენიერად დაუდევარ და ბედნიერ ცხოვრებაზედ ტებილს ოცნებიდგან. მთლად იმისი რჩანის მოყვანილობა ცოტად დაწეული მხრები, უსახსროდ ჩამოშვებული ხელები, — უველა ამკარავდება მის განაზებულს, ტებილს, თუფუნებანს, ზარმაცურს, მაგრამ შედიდურს, უგრემლ-უშრამო ცხოვრებას. მაგრამ უველა ეს მართალი არ იყო. ნახევრად დახურული წამწმება უცნაოდ მაღლა იწეოდა, და მისი ლურჯი, ადრეუბით გაშვებული თვალები ხათლად ბრწეინავდნენ, ეგზნებოდნენ. ოჰ, არა! მშვიდი, უსიცოცხლო თვალები არ იყვნენ მისი თვალები. მათში ისიცებოდა იმდენი ძალა, იმდენი გამბედაობა გამჭვრათადა მის შეხედვაში, რომ არა მორცხვი უმწვალიც კი უნებლიედ ჩერდებოდა შორი-ახლას მაწიწებით. ის უერს არ უგდებდა სანდროს, არ უტყროდა, როდის დაიწყებდა ის თამაშს, — ეს მისთვის სჯობდა არ იყო: ისეც გრძობდა მის მიხვრა-მოხვრას, შეეძლო ისინი წინადვე დაეხანა, გამოეცნო, ეგრძნო: იმათ არ უნდოდათ არც კარეშე ნიშანი, არც ცეკვის ტემპი. იმათ შორის იყო რაღაც დამოკიდებულება, რაც ნებას აძლევდა გაეგოთ ერთმანეთის აზრი, მისწრაფება: ზულშის მოულოდნელად დაჭერა არ შეიძლებოდა: გარეგნობით მშვიდი, ისე კი მთლად სიქნად გარდაქცეულია, იმას შეეძლო უაველ წუთს შეეფოთხრიალა და გასრიალებულიყო.

ასე იდგნენ ისინი ერთმანეთის ჰორდაპირ თამაშობის დასაწყებად განმზადებულნი. დაიქნა გაჭქონდა გრი-ალი, თითქოს ჭაერობს, რას იცდიან და არ იწყებენ. უცნაოდ მოულოდნელად ზულში გაჩნდა შორს თავისი პარკანდელი ადგილიდგან. რაღა, რის გულისთვის იცვალა ადგილი? ვერაფერ დაინახა, თუ სანდრომ, როგორ ევლარ შესძლო რა თავის დაჭერა, ზულშისკენ გაურინდა. ორი ნახტომით ის უვეე ზულშისთან გაჩნდა, მაგრამ თვით ზულში ამ დროს შორს გაურინდა. სანდრო შეხერდა ჰატარა ხანს, მიმოიხედა, გაუსვა რამდენჯერმე თეხი და კვლავ ზულშისკენ გაეჭანა. ზულში კი წინარად, თითქმის შეუმჩნევლად უვლიდა გარსა, ტანს ოდნავაც არ არხევდა, და ნაზად ათამაშებდა თეხსა. ხან უცნაოდ ჰორდაპირ სანდროსკენ წავიდოდა, — და მაშინ სანდროც — იქამდის გულადი და ფიცხი — უკან-უკან იწევდა და თან კობტად და მშვენიერად უსვამდა თეხსა, თითქოს სერს უკან დახევის დროსაც ღარსება შეირჩინოსო. ეგრე მიჭევადა ზულშის სანდრო წრემდის და უცნაოდ კობტად შემოტრიალდებოდა. მოხიბლულივით მისდევდა სანდრო

უკან, მომლოდინე, თავისკენ მიექცია მშვენიერების უუ-
რადღესა. მაგრამ ცდა ამაო იყო. ზუღში მიდიოდა სულ
წინ. რაღაც აუხსნელი მომხიბლავი ძალა იხატებოდა მის
მიხვრა-მოხვრაში. ზუღში არ იწვევდა თავისკენ სან-
დროს, გაუბრუნდა კიდევ მას, მაგრამ გაუბრუნდა ხუმრო-
ბით, თამაშობით, დარწმუნებულად, რომ ვერ გაბუდავს
მის დაჭერას. მისი თვალები კი ისევ ისე ბრწყინავდნენ,
უნათებდნენ გზას სანდროს, და ისიც, მოხიბლული სულ
წინ მიდიოდა ამ ნათელი, მბრწყინავი თვალებისკენ.

უკვლავ უურადღებდა იქცა და რაღაც მოუთმენლად
უცდიდა თამაშის გათავებას. არა სტოვებდნენ მისი კონ-
ტა მიხვრა-მოხვრის არც ერთს მხარეს. მაგრამ, აი ბო-
ლოს შეეტყოთ, რომ ერთავენი იღვლებიან. ისინი მძი-
მედ სუნთქავდნენ, თუმცა კი განაცრძობდნენ ისევ ისე
ცქვიტად ცეკვას. ქარმა ზუღმის თმა გაუწეწა, მშვენიე-
რი ნაწინავეები გაუშალა, ის კი სულ მიჰქროდა, როგორც
აღვნივთ, რომელიც კარს იზიდავს, თავისკენ იწვევს და
ხელში კი არ უყარდება—მომხიბლველი, სანეტარი...

უკვლავ განუშლდა, აღარავის ესმოდა, თუ როგორ
უყარავდა დაირა-სალამური. ზუღში ისევ ისე ტრიალებდა
და თავის მოუღალავ მდეკარს გაუბრუნდა. ხოლო საითაც
წავიდოდნენ, მათკენ იხრებოდა უკვლავ მატქერალის თვა-
ლი, უკვლავ ტაშს სცემდა, მხიარულდებდა და ტკბილად
უღვლავდა გული; გვერდებოდათ, საერთო გრძობათა
მიდრეკილება შეერთებულია აქ, ამ წრეში, გაუფლენითა,
შეუხუთავს თვით ჭიკრი და, დაუთვრია რა თავისი ცხარე
სუნთქვით, გამოუცლია ჩადაგი მოცეკვავეათვის, თავად
აუტანია იგინი, წაუღია, დაუტრიალებია, მიუცია მათ-
თვის გაუგონარი მოქნილობა, უნახავი სიმარჯვე. თით-
ქოს ქარს აუტანოს ეს ამოღენა ხალხი და მიაქანებდეს
ზუღმის კვადრავალ. ხოლო ის კი მალე ადებული თა-
ვით, ნახევრად მოხუჭული თვალებით, სიამოვნებისა და
სიხარულის დიმილით მიდიოდა, როგორც სიუვარულისა
და ბედნიერების დიმილის ქურუმი... უკვლავ თრთოდა,
უკვლავ შეერთდა მასთან სიუვარულისა, სიხარულისა და
ბედნიერების საერთო წყურვილში. უკვლავიერი, რაც კი
ბუნებას მოუცია, — ცხელი და მწველი მზე, მთელი ძა-
ლა, სიემწვილე, სიციცხლე—უკვლავ აქ შეერთდა ამ
თავდავიწყებაში...

ზუღში უკვე იღვებოდა, იგი ხშირად და მძიმედ
და სუნთქავდა, ღრუები აუწითლდა; გული მალე ასდი-
ოდა; თავს, დაბლა დაშვებული მძიმე ნაწინავი უკან ეწე-
ოდა. თამაში უფრო ხელი ჭქონდა. სანდრო კი უფრო
გაკუდადდა; ის უფრო და უფრო ხშირად უხლოვდე-
ბოდა და გვიან შორდებოდა; ის უცდიდა წუთს. ზუღ-
მის მეტი ღონე აღარა ჭქონდა, ის ფიქრობებოდა. უკვ-
ლავ ელოდა დასასრულს, რომელიც ახლო იყო უკვლავ-

ფერი აიძულებდა ზუღმის სანდროსკენ მისვლას. გვერ-
დებოდათ, ეს-ეს არის უნდა სანდროს ხელში ჩაუყარდე-
სო — მოქანტული, დადდილი, ნაჯონი, და ისიც მოხ-
ვევს ხელს, გულზედ მიიკრავს მას მომხიბლველს, სა-
ნეტარს, დაეკონება მის ბაგეს მწვევე წყინათა და საერ-
თო მხიარულება მიეკებება ამ ახალგაზრდა ბედნიერ
ქალ-ვაჟს: ისინი ერთმანეთის დირსნი იყვნენ! მაგრამ
ასეთია ჩვეულება-აღათის ძალა, თავდავიწყების დროსაც
კი უნდა იცოდე, რომ სანამ ზუღში გაჩერდებოდა, სან-
დრომ მდაბლად თავი დაუკრა და მიაცილა თავის ადგი-
ლას.

ადტანების ძახილი აღმოხდა უკვლავს გულიდგან.
ზუღში მთლად მოქანტული, ცეცხლმოდებული თითქოს
ნისლით დაბურული თვალებით, მაგრამ ბედნიერი თავისი
გამარჯვებით, მხიარული შეერთა ამხანაკთა გუნდს. მან არ
დაუკრა თავი სანდროს; მან უზახუხა მხოლოდ ერთი შე-
ხვედით, მაგრამ სანდრო ამითაც ბედნიერი იყო: ის
იყო შეხედვა, რომელიც ქალს თავის უნებურად მოსწულა
გრძობათა სიღრმიდგან, აღნავ დარცხვენის თავის თა-
ვის სითამაშით; სანამაგროდ იგი იყო მართალი, მწვავი,
ბედნიერებით ბრწყინვალე: ამ შეხედვამ გამოაშკარავა,
ზუღმის გულის საიდუმლო, რომელსაც თვითონაც იქ-
ნებ ჰირველად მიუხვდა. აჰ, ის თავის დღეში ეგრე
არავის უცქეროდა: იგი სამადლობელი იყო, გოგო ამ-
ბობდა: „მიუვარხარ, მიუვარხარ,“ და სანდროც მხიარუ-
ლობდა, მისი გული ბედნიერებით ივსებოდა.

მხოლოდ ერთი კაცი არა მხიარულდებდა, არაფრით
არა ჭხატავდა თავის ადტანებას; ის უკვლავზედ გვიან
მივიდა ღვინში, მაგრამ ისიც აგრედვე გულ-მიბნედილ
უყურებდა იმათ ცეკვას, აგრედვე მთლად გრძობად იყო
გადაქცეული, მაგრამ ეს იყო ბოროტი გრძობა, შური.
„რატომ შე არა ვარ სანდროს ალაგას? მეც ხომ იმა-
ზედ ჩაკლებ არ ვითამაშებდი?“ — ფიქრობდა ისა. იმას
უნდოდა მივარდნოდა, ხელი ეკრა სანდროსთვის, დაჭირა
მისი ადგილი, ხელში აუყვანა ზუღში, გამქრალიყო მას-
თან ერთად. იმათ რომ თამაშობა გაათავეს, ზურაბს უნ-
დოდა მისუღალყო, იმასაც გამოეთხოვა ზუღში სთამა-
შოდ. ზუღში უარს ვერც ეტყოდა, მაგრამ მაგასაც თავი
დაანება: ზუღში, რასაკვირველია, ძალიან დაიდალა. „და
გვეც რომ არ იყოს, — უცბად გაუეღვა მას თავში, —
ჩემთან ის ისე არ ითამაშებს“. „არა, შემთხვევა დავარ-
გულია“, — გადასწვიტა იმან. და ამ დროს შეამჩნია ის
შეხედვაც, რომელითაც ზუღშიმა დააჯილდოვა სანდრო.
იმან გაიგო უკვლავიერი და ბრაზმორეული გაიქცა, წავი-
და შორს, რომ არ დაენახა, არ გაეგონა, არ მიეღო
მონაწილეობა ხალხის საერთო ადტანებაში. იგი შირ-
ბოდა, თითონიც არ იცოდა, საით, მხოლოდ იმიტომ

რომ ემოდრახნა, დაღლილიყო, მიეცა თავისი გულის ბოღმა ქარისთვის.

საღამო უაში დგებოდა. მზე ოდნავ-და ესრედა სხივებს მთის წვერებს და ოქროსფერად აფარვარებდა ხეების ტოტებს. საქონელი მინდვრიდგან სახლში ბრუნდებოდა. ქალები უკვე შემოუსხდნენ თავის კერას. კაცებმა დუქნებისკენ გასწიეს. სამუსაიფოთა და თან ცოტადენი წითელი ღვინის დასაღვავადაც. ჩქარა სიბნელემა და სრულმა შეუდრთებამ მოიცილა ის ადგილი, სადაც ეს არის, ეხლა დეღავდა და ხმაურობდა ხალხი.

გავიდა კიდევ ირი-საში საათი და ქვეყნად გამოეფა ღამე. გზაზედ, წყლის დასწვრივ, სანდრო მოდიოდა. როცა ზულში სახლში წავიდა, იმან ვუღარ შესძლო ამხანაგებთან მისვლა; იმდენი სასიხარულო იმედი აღეღებდა მის გულს, რომ — ის ამას გრძობდა სახე უმტუნებდა, ამხანაგები გაუგებდნენ საიდუმლოს და მასხარად აიგდებდნენ მის „სანეტარო შეხედულებას“. სანდრო წავიდა შორს, რომ არავის შეხვედროდა. ის მიდიოდა ხელა, დიდებით და ტკბილად, მხიარულად იღიშებოდა.

ბადრი მთვარე ძალა იდგა და ირგვლივ შერთალ ნათელსა ჭებნდა: მთებს, მინდვრებს და მდინარეს. დღე იყო ცხელი, მწვავი. მზემ თითქმის გააღწო მთლად მინდორ-ველი. თითქმის მთლად სიცოცხლე მისწედო. ბაღახმა და ფოთლებმა სიციხით თავი დახარეს. ქარი ფეთქდგა, ჭერი არ იძროდა, წყალს კი არ ემჩნეოდა, დგას თუ მიდის, ზედაპირი იდგა და ტაღლა არ აქანებდა მას, არც ჩხრიალი და არც სიცოცხლის სხვა ნიშანი ემჩნეოდა.

ეხლა კი დაუბერა გრილმა ნიაჭმა და მთლად ბუნება გამოაცოცხლა. მზის სხივები ნაზად ჩაესვენენ მდინარის ცივს ტაღლებში. მდინარეც, აქამდის უსიცოცხლო, ახლა შეინძრა, შეირხა, დატრიალდა და გასწია ქვევით ჩხრიალით. მის მასუხად ახმაურდნენ ნაპირებზედ ბუნჩქები და ბაღახი, ფოთოლმა ხელა დაიწყო რხევა და მთლად მიღამო რაღაც საიდუმლო შრიალით მოიფინა, თითქმის დარცხვენილი, ნაზი სიტყვებო ერთდებოდნენ, მიმოდინდნენ, დეღავდნენ, ხან მიხუმდებოდნენ და ხან ისევ დაიწვებდნენ ხურჩულს. კეგობებდათ, დღის სიციხით დაუძღურებულ ბუნება ეხლა ჩქარობს ხარბად დაეწიფოს ამ გრილს ჭერს და ერთმანეთს გაუზიაროს ვეღა ის, რაც დღის განმავლობაში ეოცნებით, ისწრაფვის, ილაპარაკოს, უური უგდოს, იხურჩულოს, იჭორაოს. ვეღას უხაროდა სიგრიდეო, მაგრამ სიცხემაც არ ჩაიარა უბრალოდ, იმან გაავსო, შეასვა ბუნებას თავისთავი და ეხლა შენახული ძალა, სიღამაზე და სითბო იწვევდა გარედ. ვეღა ერთმანეთს ელტოდა, რომ ეუწ-

ეებიც თავისი სიუვარული, სიხარული, ოცნება და იმედი. ვეღა აღერსად იყო ქვეული და ხარბად იწვევდა მასუხს. ქარი არ იყო, მაგრამ ფოთოლდგან ფოთოლთან, ბაღახიდგან ბაღახთან ისმოდა ხუმა ხურჩული, საიდუმლო ლაპარაკი, რაღაც სიცოცხლეს უხსიხარულო ამბავი და მითი დატკობა. რა ჯარჯად ესმოდა, როგორ წყურვილით სვამდა სანდრო მთლად ბუნების ამ აღტაცებულს ტიტინს! ის ხედავდა, როგორ ბრწყინავდნენ სხივები, მიხუმდებოდნენ და ხელ-მეორედ აღმანათებდნენ: აგრევე უბრწყინავდნენ ზულმისაც აგალები. იმან ესმოდა, როგორ მხიარულობდა ფოთოლი, ნაზად ირხეოდა, და ოცნებობდა, თუ რას ეტყვის ზულმის, ან ის რას უბასუხებს თავისი ტუბილი ხმით. და გარემო ბუნების აღტაცებით დამთავრალი, შეერთებული მასთან ერთად თავისი გულით, იგი მიისწრაფოდა ერთი მიზნისკენ, ერთს სანეტრულ ალავს, რომელსაც დაეხმო, დაეფარა მისთვის უოველივე ქვეყნად.

პირ-იქით, მეორე გზაზედ, მაგრამ იმავე ადგილისკენ მიდიოდა ზურაბიც. მიდიოდა წყნარად, ხელა, თავდახრილი და თავის გარშემო ბუნების მხიარულებას უურადლებას არ აქცევდა. მხოლოდ ნაცნობ სახლს რომ დაუხსლავდა, წელში გასწორდა და მთლად უურადლებად ქვეული უფრო ხელა წავიდა, ფოთხილად, თითქმის რას-მე ეხარებაო. ის ეჭვით იტკირებოდა აქეთ-იქით. რას უცდიდა, რის იმედი ჰქონდა? ეს არ ესმოდა. იმან უნდოდა გაეგო, რომ მას აქ არ უცდიდნენ. არც სიტყვით, არც შეხვედრით ზულმა არ დაჰმინებია არაფერს. მაგრამ იქნება (რა არა ხდება ქვეყნად) რომელიმე ბრმა შემთხვევამ გამოიფანოს კარზედ და ისინი ერთმანეთს შეახვედროს; შეაძლებინოს, ნახოს იგი, უთხრას, თუ როგორ ძლიერად უეგარს, თუ როგორ მზად არის მისთვის სიცოცხლე გასწიროს, თავი დასდოს, მთელს ქვეყანას შეებრძოლოს, რომ დაიბეროს მისი გული და თავისი ძლიერი სიუვარულის უფლებით მიფლობელობდეს მის გულში. აკერ, გამჩნდა კიდევ ზულმის სახლი. გული საშინლად უცემს. ამას რას ხედავს? კარი წყნარად გაიღო და ქალი ფოთხილად მიიშარება ბაღში. ზურაბის შეცდომა აქ შეუძლებელია, ეს ნამდვილად ზულში იყო. რას ნიშნავს? პირველს წუთში ზურაბის უნდოდა მასთან მისვლა, უნდოდა ეთქვა იმისთვის ვეღაფერი, მაგრამ შეჩერდა, რომ თავისი უცებ გამოცხადებით არ შეეშინებინა. კიდევ წუთი და შავი ახრდილი გამჩნდა ბაღიდგან. ისინი შეხვდნენ ერთმანეთს და ბაღის ხშირ ბუნჩქებში ჩაიმაღნენ. ის, ის არის — მეტოქე, წვეული სანდრო, გაუეღვა ზურაბის თავში. მოგვლას ორივე, ეხლავ ხანჯლით ერთმანეთს გაეშორა, ან მოკვლას სანდრო და ხელად გავნათვისუფლდე შეხვეცებულს მეტოქესაცან?

ზურაბმა არ იცოდა, რა ექნა და უფროსდა. უცბად არ მივარდა — მერე კი ველარა ჰმზავა იმდენი ძალა. უცბად თავში აზრმა გაუარა: „მაგან დამიხსნა მე სიკვდილისაგან და ჩემი და ჩემისი ახდისაგან“, და როგორც დაჭრილი მხეცი, უკან გამოიქცა, და თავის ბედს სწუკვლიდა. იგი უცბად გაჩნდა იმავე გზაზედ წელის დასწვრივ: ჯერ მიდიოდა სოფლიდან მინდვრისკენ, მერე შეჩერდა, დაბრუნდა უკან, მივიდა განაშირას სახლამდე. ხელ-ახლად შეჩერდა დაფიქრებული და კიდევ უკან მინდვრისკენ დაბრუნდა. ეგრე მიდიოდა ის, წინ და უკან. ისა სწუკვლიდა თავის თავს, რატომ მაშინვე არ მოვკალით. „აი ეხლა ის იქ არის იმასთან, მე კი აქ ვუჭი სიბრძნით ტუფილად ვანაკუნებ კბილებს.“ და იგი გაბედულად ბრუნდებოდა სოფლისკენ. მაგრამ გაბედულობა თავს ანებებდა: მას თითქოს იმ კარის ზღრუბლის გადაბიჯება არ შეეძლო. „მოვკლა სანდრო — ჩემი ძმა, ძმაზედაც მეტი? ჩვენ ერთმანეთს შევუფიცეთ: ნუ თუ ჩემი სიტუვად ღირს?“ და კვლავ ეძახდა თავის თავს მშიშარას, რომელსაც, შეგიძლიანთ, ვუკლავთ წაართვათ, ვუკლავთ, რაც კი მისთვის ძვირფასია, და იგი გაჩუმდებოდა, აიტანს მაგას. იმას აღარ შეეძლო რაღაც გადაწყვეტილებას დასდგომოდა და ხიდას დაჯდა. „ის აქ გაივლის, გზა აქეთა აქვს“, ბოლოს გაიფიქრა იმან. რად უნდოდა ზურაბს სანდროს სახვა ამისი თქმა თითქმის არ შეეძლო. იმას უნდოდა დარწმუნებულიყო, რომ ის ჩრდილი სანდროს ეკუთნოდა. ხომ შეეძლო ზურაბის ართავის მოტყუება? მაგრამ მაშინ ვილა უნდა იყოს შესაძლებელი ადევლებით ზურაბმა ველარ შესძლო ჯდომა და ცდა, წამოღვა და დაიწყო მოუსვენრად აქეთ-იქით სიარული.

მთვარე ისევ ისე მშვენივრად ანათებდა ქვეყანას, და ბუნება კვლავ უღალადებდა შემოქმედს. მაგრამ ვეღვა ეს არ ასიამოვნებდა ზურაბს. წმინდა, ანკარა წყალი მთვარის მოთამაშე სხივებით, ბუჩქების და ბაღახის შრიალი, მდინარის ჩქრიალი, — უველა მას აბრაზებდა, აჯავრებდა. იმას ეკონა, მთლად ბუნება დასცინის, და მისი შერცხვენის ამბავი გააქვს შორსო. აი მთვარეც იმალება მთას იქით, თითქოს უნდა დასცინოს, მერე დიდს მთას მოეფაროს და ბოროტ-გრძობებს აშლილი სიბნელეში დასტოვოს. ირგვლივ უველაფერი საზიზღრად, მტრულად ეჩვენებოდა იმას.

ზურაბმა არ იცოდა რამდენი დრო გავიდა: უვეღ შემახვევიაში საკმარისია, რომ მას არა ერთხელ მოეკონა თავისი მანლობელი წარსული და ახლანდელი დრო: წყული ტეკვა. რომელმაც გადასწვიტა უველაფერი, ზურაბის შეხედვა, და ის, თუ როგორ აქამდის ამავე ზურაბი, ორჯელ ერთს დღეში კარბის შერცხვენილი, რომ არ დაინახოს არავინ და არაფერი. „იქ,

ხალხთან, მხოლოდ განკებ დაუკრა სანდრომ თავი ზურაბის; აქ კი, ბაღში, ორი ჩრდილი შეერთდა ერთად, და სიბნელეში ჩაიმაჯა წყულები!“

ეჭვი არ იყო, ეს სანდრო მანდროს მანკვირველია ის არის, ამისი სიარული... რა ექნას ზურაბმა? ნუ თუ მივა, სანდროს ხელს ჩამოართმევს მიესალმება. ბედნიერებით მთვარელი სანდრო კი ზიზღით შეხედავს ზურაბს, ძლიან გულ-უბრველოსა და სულელს. და ზურაბი ისე სწრაფად გაჩნდა გზის შირად, რომ სანდრო, რომელიც სახლისკენ მიდიოდა, შეკრთა, „ზურაბ“, — ძლივს მოასწრო თქმა, და ხანჯლის შირი ღრმად ჩაერჭო გულში და, მის ძირს დატეხულ გვამთან, დაეცა ზურაბიც ჩურჩულით: „ქო, ეს მე ვარ — ზურაბი“...

ზურაბს არ მოუფიქრა, წინაღვე არ გადაწყვეტილი არაფერი. იმან მხოლოდ დაინახა თავისი მტერი და ერთის გადახტომით გადასწვიტა საკითხი და სამუდამოთაღ. ის ეხლაც არა ფიქრობდა არაფერზედ: არც წარსულზედ, არც მომავალზედ; არც ერთი აზრი არ მოსდიოდა თავში. ისა გრძობდა მხოლოდ რაღაც შეებას: აქამდის რაღაც აწუხებდა, რაღაცას ფიქრობდა. ეხლა კი ტვირთი მოიშორა. ის იჯდა და უზროდ, გაუგებრად იტყირებოდა ცის სივრცეში.

განთიადი მოტანებული იყო. დადაღული ბუნება ისკენებდა. მიწა იყო შავი, ცივი, ნამისიგან მთლად სველი. მთვარე ჩავიდა და მიბნელებულ ჰაერში ხეებზედ ფოთოლი აღარა სჩანდა. მხოლოდ ცოტა მომსხო ტოტები და გამოფურებოღუნ შავად. ცაც ჩამახულდა, დიდ კარვად გადაეფარა დედა-მიწას და ამ ფარდულის ქვეშ, რომელიც თითქოს დაბლა დაიწია, მთლად სიცოცხლე მიეცა გამოურკვეველი ძილს: არავითარი ხმა აღარ არღვევდა შეუღრთებას. დადგა ფრუ და უსიცოცხლო ყაში, რაცა თვით აღმინის ტუინიც კი ვარდება უზროდ და ღრმა ძილში, და გრძობა ველარ უწავს მას.

მაგრამ, ბოლოს, შორს აღმოსავლეთით, სადაც დედამიწა ერთოდა თავის სახურავს, ცა ოღსავ შეწითლდა. შირველი სხივები ამოცოცღუნ, მოკღუნ მინდორ-ველს და გამოადვიძეს ქვეყანა. ისინი შეეხნენ ზურაბის თვალებსაც და თითქოს ამოსწვეს იცინიო. ზურაბი უცბად კვლავ ცხოვრებას დაუბრუნდა. იმან იგრძნო, რომ იმის ხელ ქვეშ რაღაც სველია, რაღაც ეკრობა... დახედა, სისხლია! მაგრამ ვისი? იმან მიმოიხედა და უველაფერი ცხდად წარმოუღვა თვალწინ: „მე მოვკალი სანდრო“, — სასოწარკვეთილებით წამოძახა მან. ძლით ამოართვა ხანჯალი სანდროს ჭრილობიდან, მტკიცე ხელით ჩაიკრა თითონ გულში და მკვლარი დაეცა თავისი შეგობრის კვერდით.

დილითა ჩახეს ორი ამხანაგი—მეტოქე, მშვიდად
 შიძინებულნი უკანასკნელი, საუკუნო ძალით.
 დაიწქეს კითხვა გამძიება, მაგრამ ჩამდვილად ვე-
 რაფინ გაიგო, რა მოხდა... ეს შველულობა იყო, თუ
 ორი თავისმოკვდა.

კიდევ ამ კომისიის სხდომას. მართალია, სხდომაზედ
 დაუგვიანდა და თქვენი მოხსენება არ მოუსმენია,
 მაგრამ არამცთუ ამ მოხსენებას, მთელ ამ საკითხის
 ისტორიას ზედმიწევნით იცნობს და თუ ვისთვისმე
 საჭირო იქნება, თავის დროზედ გამოამჟღავნებს.

გ. ნამორაძე.

პატივისცემით რედაქცია.

ღია ბარათი კ. უიფიანს

მოვალედ ვრაცხთ ჩვენს თავს, სრულის ჭეშმა-
 რიტებით გაცნობათ ჩვენ მიერ მოყვანილი ცნო-
 ბის ამბავი. ჩვენი ჟურნალის წარმომადგენელი იმ
 კომისიის წევრად იყო მიწვეული, რომელსაც უნდა
 აღენიშნა ხსოვნა დიმიტრი უიფიანისა, და დაესწრო

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

1894 წლიდან

1914 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო ღ გ ი ნ ო დ ი თ გ ლ ე ბ ა ღ გ ი ნ ო

საზოგადოება „კ ა ხ ე თ“ -სა

ტელეფონი:
№ 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63
და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.